

Makale Geçmişi:

Geliş: 01 Temmuz 2024

Kabul: 25 Ağustos 2024

Yayın: 31 Ağustos 2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi /Research Article

MÜLTECİLERİN SOSYAL UYUM SÜRECİNDE EĞİTİMİN ROLÜ¹

Halid HÜSEYİN

Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

halidhuseyin012@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-3918-1736>

Doç. Dr. Bora BALUN

Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

borabalun@karabuk.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-4933-2271>

Özet

Çalışmanın temel amacı, lise düzeyinde eğitim gören mülteci öğrenciler aracılığıyla eğitimin sosyal uyum açısından gerçek zamanlı etkilerini araştırmaktır. Nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan fenomenolojik yaklaşımın tercih edildiği çalışmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden elde edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemleri arasında yer alan ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olup, çalışma, Osmaniye Cevdetiye Geçici Barınma Merkezinde lise düzeyinde eğitim gören 12 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yolu ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları, mülteci çocukların eğitim materyallerine erişim imkanlarının bazı durumlarda sınırlı olduğunu, sosyokültürel etkinliklere katılımlarının yeni bir topluma uyum sağlamalarına ve sosyalleşmelerine yardımcı olduğunu; rehberlik hizmetlerine erişimde bazı problemler yaşadıklarını, ön yargı ve dil engeli gibi konularda kısmi sorunlarla karşılaştıklarını göstermektedir. Mülteci çocukların eğitimde başarılarını artırmak ve toplumsal entegrasyonlarını sağlamak için, eğitim materyallerine erişim imkanlarının genişletilmesi, sosyokültürel etkinliklere katılımlarının teşvik edilmesinin süreç açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, dezavantajlı gruplar, mülteci, sosyal uyum.

THE ROLE OF EDUCATION IN REFUGEES' SOCIAL COHESION

Abstract

The main purpose of the study is to discuss the real-time effects of education in terms of social cohesion through refugee students studying at high school level. The data of the study, in which qualitative research method was preferred, were obtained from semi-structured interview technique. The study group of the research was determined by criterion sampling method, which is one of the purposeful sampling methods, and the study was carried out with 12 participants studying at high school level in Osmaniye Cevdetiye Temporary Accommodation Centre. The data obtained were analyzed through content analysis. The results of the research show that refugee children's access to educational materials is limited in some cases, their participation in sociocultural activities helps them adapt to a new society and socialize, they have some problems in accessing guidance services, and they experience partial problems such as prejudice and language barrier. To increase the success of refugee children in education and ensure their social integration, it is thought that expanding their access to educational materials and encouraging their participation in sociocultural activities will be beneficial for the process.

Key Words: Education, disadvantage groups, refugee, social cohesion.

¹ Araştırma, TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) tarafından yürütülen, 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2023 yılı 2. dönem kapsamında 1919B012317542 numaralı başvuruyla desteklenmiştir. Çalışma, 08-09 Haziran 2024 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yeni Arayışlar Sempozyumunda sunulan özet bildirinin genişletilmiş versiyonudur.

GİRİŞ

Türkiye, kıtalar arasındaki kavşak noktası özelliğiyle gerek transit göçmenlerin gerekse de sığınma talebinde bulunan göçmenlerin hedef ülkesi olma özelliğine sahiptir. Bu minvalde, Türkiye'ye yönelik göç anlayışını şekillendiren siyasal, politik, kültürel, ekonomik birçok itici ve çekici faktör bulunmaktadır. Ayrıca çevre sorunları, küreselleşme, afetler gibi yaşam standartlarını etkileyen olgular da göç tercihlerini etkileyen önemli gelişmeler arasında yer almaktadır. Nitekim birbiriyle doğrudan veya dolaylı bağlantılı bu gelişmeler ve Batı ülkelerine olan konumuyla Türkiye; mülteci, sığınmacı, düzenli, düzensiz göçmen gibi farklı kategorideki göçmenleri içeren önemli bir göç merkezi konumuna taşınmaktadır. Özellikle son yıllarda Ortadoğu, Asya, Afrika'dan gelen göçmenler, Türkiye'nin transit veya hedef ülke olma özelliğini doğrulayan önemli veriler sunmaktadır. Fakat benzer deneyimler Cumhuriyet öncesi dönemde ve Cumhuriyet dönemi süresince de sıklıkla yaşanmış olmakla birlikte, 2011 yılında Arap Baharıyla başlayan Suriye kaynaklı göç hareketi yarattığı kültürel, sosyal, politik, vb. etki açısından Türkiye'nin karşılaştığı önemli göç olaylarının ilk sırasına yerleşmiş durumdadır (T.B.M.M. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2018).

Suriye kaynaklı toplu göç hareketinin kısa geçmişi dikkate alındığında, söz konusu göç hareketi kapsam açısından Türkiye tarihinde önemli bir yere sahiptir. Zira son dönemde Türkiye'ye yönelik göç hareketliliğinde fikir vermesi açısından göçün Anadolu'daki tarihi geçmişi referans alınabilir. Türkiye'ye son iki yüzyılda savaşlar, çatışmalar, mübadele gibi nedenlerle yaklaşık 6 milyona yakın göçmen gelmiştir. Oysa çalışma kapsamında değerlendirilen Suriye kaynaklı göç hareketi oldukça hızlı gelişmiş (3-4 yıl gibi kısa bir zaman zarfında) ve neredeyse son iki yüzyılda gerçekleşen göçmen sayısına ulaşmıştır (Balun, 2020). Ayrıca Pakistan, Afganistan, İran, Irak ve çeşitli Afrika ülkelerinden 1 milyon civarında sığınmacının oluşturduğu kitle, ortaya çıkan göç hareketinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Bu süreçte Türkiye; Afganistan, Irak, İran gibi ülkelere küçük gruplar halinde veya bireysel yöntemlerle göçmen alırken; Suriye kaynaklı göç, genellikle kitlesel hareketlerle gerçekleşmiştir ve sayıları milyonlarla ifade edilen bir göçmen grubu ortaya çıkmıştır. Bu durum istatistikî verilere de yansımıştır. Örneğin İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığının (GİB) 19.10.2023 tarihli Türkiye'deki biyometrik verileriyle kayıt altına alınan geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı artmaya devam etmekte olup, 3 milyon 264 bin 248 kişiye ulaşmıştır (GİB, 2023) -Üstelik Türkiye'de bulunan Suriyeli sayısının, birçok ülkenin nüfusundan daha fazla olduğu belirtilmektedir (Anadolu Ajansı, 2017) -. Ayrıca Suriyelilerin sayısı ülke nüfusuyla karşılaştırıldığında, üç yıl gibi kısa bir sürede Türkiye nüfusu içerisinde ciddi bir orana ulaşmıştır. TÜİK 2023 yılı adrese dayalı nüfus kayıt istatistiklerine göre, nüfus, 85 milyon 372 bin 377 kişi olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2024). Dolayısıyla geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısının ülke nüfusuna oranı %3,82 seviyesinde bulunduğunu belirtmek mümkündür. Bu noktada Geçici Koruma altındakilerin demografik dağılımları dikkate alındığında, 1 milyon 209 bin 269'u erkeklerden, 1 milyon 554 bin 979'u kadınlardan oluşmaktadır. 0-18 yaş grubunda 1 milyon 579 bin 962 Suriyeli bulunmakta olup, Suriyeli mülteci nüfusun %48,40'ını bu yaş grubu oluşturmaktadır. Aynı zamanda 2010-2021 yılları arasında uluslararası koruma başvurusunda bulunan yaklaşık 600.000 kişi de dahil edildiğinde ortaya çıkan sayı, ülkemizde yaşanan göç sürecinin ulaştığı boyutu somut şekilde ortaya koymaktadır (GİB, 2023). Geçici koruma altındaki Suriyeli mültecilerin yaş ortalaması ise 22,5 olarak hesaplanmıştır, örneğin fikir vermesi açısından Türkiye'nin yaş ortalaması 34'tür (TÜİK, 2023). Bununla birlikte Mülteci çocuklar, göçmen nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Türkiye özelindeki mülteci çocukların sayısı dikkate alındığında, 10 yaşın altında 1 milyon 17 bin 676 Suriyeli mülteci çocuk bulunmaktadır ve bu yaş grubu Suriyeli mültecilerin yaklaşık 1/3'üne denk gelmektedir (GİB, 2023). Yine 2019 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan bir açıklamada Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısının 450 bin civarında olduğu kamuoyu ile paylaşılmıştır (Euronews, 2019).

Zorunlu göç kadınlar, yaşlılar, gençler başta olmak üzere dezavantajlı grupları sosyal, kültürel, ekonomik, vb. birçok açıdan derinden etkileyen bir olgudur fakat çocuklar, bu grupların en savunmasız halkasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla sosyal ve psikolojik desteğe daha çok gereksinim duydukları düşünülmektedir. Bu süreçte ailelerin dağılması, toplumsal bağların kopması, sosyal çatışmalar, ayrımcılık, kültürel farklılıklar, dil bariyerleri, vb. konular göçmen çocukların sosyal hayata entegrasyonunu negatif yönde etkileyen faktörler arasında gösterilmektedir. Bu minvalde, sosyal risklere karşı diğer gruplara oranla daha savunmasız olan çocukların yaşama hakkı, bir devletin vatandaşı olma hakkı, eğitim hakkı gibi temel haklardan yararlanması ulusal ve uluslararası hukuki metinlerle koruma altına alınmıştır. Bununla birlikte zorunlu göçle yaşadıkları mekanları terk etmek zorunda kalan topluluklar, çoğunlukla temel ihtiyaçlara odaklandıklarından dolayı çocukların kendine

özgü sorunlarını göz ardı edebilmektedirler (Örgen, 2017). Bu süreçte çocuklar özelinde acil ihtiyaçların belirlenmesi ve karşılanması göç yönetiminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ayrıca iç hukuktan kaynaklanan problemler, göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ve toplumsal düzenin devamlılığında aksaklıklara neden olabilmektedir. Barınma, eğitim, sosyal uyum, kayıt dışı çalışmaya yönelme olgularını bu sürecin devamı şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bu sorunların en fazla etkilediği çocuklara yönelik özel tedbirler geliştirilmemesi durumunda, bu kesimin yakın gelecekte kayıp nesil olması ve paralelinde suça sürüklenen çocuk olma, marjinalleşme, madde kullanımı gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir (Demir ve Okşar, 2018). Bazı çalışmalar bu yaklaşımları doğrular nitelikte veriler sunmaktadır. Örneğin Türkiye’deki göçmen çocukların %60’ında psikiyatrik problemlerin ortaya çıktığı belirtilmekte, sosyal ve akademik fonksiyonlarda bozulmalardan dolayı travmadan kaynaklanan stres bozukluğu ve depresyon, sıklıkla karşılaşılan ruhsal sorunların başında geldiği vurgulanmaktadır (Reçber, 2019). Söz konusu gelişmeler ise mülteci çocuklar açısından yakın gelecekte çözülmesi gereken daha büyük sorunlara dönüşme kapasitesine sahiptir. Göç alan ülkelerin göçmenlere yönelik politikaları dikkate alındığında, bu olgunun üzerinde önemle durulan konuya dönüştüğü görülmektedir. Bu kapsamda gerek Avrupa ülkelerinin gerekse de Türkiye’nin çocuklara yönelik politikaları stratejik öncelikleri arasına aldıkları anlaşılmakta olup, eğitim bu stratejinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

YASAL VE DEMOGRAFİK KOŞULLAR

Son dönemde belirgin hale gelen zorunlu göç olgusu, biraz daha teknik bir tabirle “Mültecilik” hemen hemen tüm ülkelerin deneyimlediği küresel bir fenomene dönüşmüştür. Özellikle son dönemde dünyanın birçok bölgesinde ve Türkiye’nin yakın coğrafyası olan Ortadoğu’da yaşanan gelişmeler, milyonlarca insanın can güvenliğini tehdit edecek boyuta ulaşmıştır. Doğal olarak bu coğrafyalardaki negatif yönlü gelişmelerden etkilenen kitleler güvenli yaşam idealiyle daha güvenli ülke arayışına girmişlerdir. Bu süreçte gerek Türkiye gerekse de Avrupa ülkeleri göçmenlerin hedef ülkesi haline gelmiştir. Fakat coğrafi konumundan dolayı Türkiye, bu hareketlerden daha fazla etkilenmiştir. Nitekim Türkiye’nin özellikle stratejik konumu göç sürecinin temel belirleyicisi olarak ön plana çıkarken; küresel göç hareketlerinin merkezine yerleşmesinin de önü açılmış; başta Ortadoğu olmak üzere Asya ve Afrika ülkelerinden hareket eden göçmenlerin transit veya hedef ülkesi haline dönüşmüştür. Doğal olarak göçmenler açısından yabancı bir toplumda yeni bir yaşam şeklinde tanımlanabilecek bu göçler; ev sahibi ülke açısından sosyal, kültürel, ekonomik, politik, yasal birtakım sorun ve konuların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunların kaynağında genel olarak ve de sıklıkla mülteci olarak tanımlanan göçmenlerin hukuki statüsü bulunmaktadır.

Örneğin Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesini ilk imzalayan ülkeler arasında yer almasına rağmen söz konusu sözleşme coğrafi sınırlama şartıyla kabul edilmiştir. Bu yaklaşım ise Avrupa dışından gelen ve uluslararası koruma arayan göçmenlerin mülteci olarak tanınmamasına yol açmış ve sözleşmeden yararlanmanın önünde bir engel oluşturmuştur (Şişman ve Balun, 2020). Avrupa dışından gelen bu konumdaki göçmenler için “sığınmacı” statüsü özel mevzuatlarla tanımlanmaya çalışılırken; 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla (YUKK) uyumlu olarak 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği’yle “sığınmacı” kavramı kaldırılmış, bu kavramın yerine Avrupa dışından gelen ve Türkiye’den sığınma talep eden göçmenlere yönelik “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” ve “geçici koruma” statüleri geliştirilmiştir. Bahse konu mevzuat çerçevesinde ve taraf olunan diğer uluslararası metinlere göre, başka ülkelere Türkiye’ye yönelik göç hareketleri sınıflandırılmaya ve göçmenlerin hukuki konumları tanımlanmaya çalışılmıştır. Toplu göçle gelen Suriyeli mülteciler ise “geçici koruma” statüsünde değerlendirilmiştir. Nitekim Suriye kaynaklı kitlesel göç hareketi (Mega Olay), Türkiye’nin göç mevzuatını da etkilemiştir (Balun, 2020).

Günümüzde geçici koruma altındakiler, hemen hemen Türkiye’nin tüm şehirlerine dağılmış durumdadır. Geçici barınma merkezleri, söz konusu nüfusun oldukça sınırlı bir bölümüne ev sahipliği yapmaya devam ederken, geçici koruma altındakilerin neredeyse tamamına yakını farklı şehirlerde yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Örneğin, geçici barınma merkezlerinden yararlananların sayısı 74 bin 814 kişiyle sınırlıyken, geçici barınma merkezleri dışında yaşayanların sayısı 3 milyon 189 bin 434 kişiye ulaşmıştır. Türkiye’deki geçici koruma altındaki Suriyeli vatandaşların %97,65’i kentlerde yaşamaktadır. Bu kitlenin şehirlere göre dağılımlarında en fazla Suriyeli 531 bin 779 kişiyle İstanbul’da ikamet etmekte, yoğunluk oranlarına göre İstanbul’u Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya, Ankara illeri izlemektedir (GİB, 2023). Ortaya çıkan tabloyu biraz daha çarpıcı ifade etmek gerekirse; sadece Suriye vatandaşı göçmenler dikkate alınsa dahi birçok İskandinav ülkesi kadar bir nüfustan söz etmek mümkündür.

OKUL ÇAĞINDAKİ MÜLTECİ NÜFUSU

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin yaş gruplarına göre dağılımları dikkate alındığında, 0-4 yaş aralığında 507 bin 831 çocuk bulunmaktadır. 5-9 yaş grubunda 567 bin 584 çocuk, 10-14 yaş grubunda 426 bin 642, 15-18 yaş grubunda ise 257 bin 909 çocuk bulunmaktadır (GİB, 2023) (Tablo.1.). Yine 2019 yılında gerçekleştirilen Budapeşte Süreci 6. Bakanlar Konferansı'nda açıklamalarda bulunan dönemin İçişleri Bakanı, "Türkiye'de Kasım 2018 itibarıyla 405 bin 521 Suriyeli çocuğun doğduğunu" kamuoyuna aktarmıştır (Euronews, 2019).

Tablo 1: Geçici Koruma Altındaki 0-18 Yaş Grubuna Dair İstatistik Bilgiler

Yaş Aralığı	Sayı	Suriyeli Sayısına Oranı
0-4	492.111	%15,07
5-9	515.565	%15,79
10-14	360.562	%11,04
15-18	241.724	%7,40
Toplam	1.609.962	%49,32
Toplam Suriyeli Sayısı	3.264.248	%100
Geçici Koruma Altındakilerin Türkiye Nüfusuna Oranı	83.500.000	%3,82

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2023'den yararlanılarak hazırlanmıştır. İçişleri Başkanlığı tarafından Türkiye'de doğduğu belirtilen Suriyeli çocuk sayısı tabloya dahil edilmemiştir.

Milli Eğitim Mevzuatına göre 36-68 ay arası okul öncesi eğitim dönemi, zorunlu eğitime başlama (1. sınıf) yaşı 69 ay olarak belirlenmekte ve 5-17 yaş aralığı ise okul çağı olarak kabul edilmektedir (MEB Yönt., 2014). Tablo.1'de yer alan verilerin tamamı birlikte değerlendirildiğinde, 0-18 yaş grubunda yer alan Suriyeli vatandaşların toplamı 1 milyon 609 bin 962 kişidir (%49,32). Kısacası Türkiye'deki toplam Suriyeli nüfusun yaklaşık yarısı okul çağındaki nüfustan oluşmaktadır (GİB, 2023). Fakat Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün ve Türkiye İstatistik Kurumunun resmi istatistik portalındaki kısıtlardan dolayı bilgilerine ulaşılamayan ve diğer grupta değerlendirilebilecek göçmenlerin (Afganistan, İran, Irak gibi) sayısı yaklaşık 1 milyon olarak dikkate alınır, bu kitlenin ne kadarının okul çağında olduğu tespit edilememiştir. Dolayısıyla gerek Suriyeli geçici koruma altındakiler gerekse de diğer grupların toplamı üzerinden tahmini bir çıkarım yapıldığında, temel eğitime erişmesi gereken çocuk sayısının daha fazla olduğu düşünülmektedir. Üstelik istatistik bilgilerdeki ayrıntılara ulaşma kısıtlarından dolayı, İçişleri Bakanlığı tarafından 2018 yılı itibarıyla Türkiye'de doğduğu belirtilen 405 bin çocuğun toplama dahil edilip edilmediği de tarafımızca anlaşılamamakta veya bilinmemektedir.

Geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunan yabancı öğrencilerin eğitim kademelerine göre okullaşma oranlarına göre, 2022 yılı itibarıyla okul öncesinde 53 bin 170, ilkököl düzeyinde 387 bin 037, ortaokul düzeyinde 335 bin 198, lise düzeyinde 160 bin 326 çocuğun bulunduğu hesaplanmaktadır. Bahse konu grupların okullaşma oranları ise okul öncesinde %38,79, ilkökölde %78,04, Ortaokulda %81,18, Lise düzeyinde ise %50,11 olarak belirtilmektedir. Eğitim kademelerine göre kayıtlı öğrencilerin toplam sayısı 935 bin 7311, genel okullaşma oranı ise %68,51'dir (MEB, 2022). Bu veriler sadece geçici koruma altındaki Suriyeli çocukları kapsamaktadır (Tablo.2.).

Tablo 2: Eğitim Kademelerine Göre Kayıtlı Geçici Koruma Altındaki Öğrenci Sayıları

Eğitim Kademesi	Eğitim Çağındaki Nüfus Miktarı			Kayıtlı Öğrenci Sayısı			Okullaşma Oranı		
	2019	2021	2022	2019	2021	2022	2019	2021	2022
Okul Öncesi	112.834	133.269	137.075	34.718	34.183	53.170	%30,77	%25,65	%38,79
İlkokul	382.357	467.180	495.971	339.541	372.688	387.037	%88,80	%79,77	%78,04
Ortaokul	318.251	372.680	412.921	223.182	294.915	335.198	%70,13	%79,13	%81,18
Lise	268.730	299.562	319.917	87.478	130.015	160.326	%32,55	%43,40	%50,11
Toplam	1.082.172	1.272.691	1.365.884	684.919	831.801	935.731	%63,29	%65,36	%68,51

Kaynak: 2019 yılına ait veriler MEB, 2020; 2021 yılına ait veriler MEB, 2021, s. 52; 2022 yılına ait veriler MEB, 2022'den derlenerek oluşturulmuştur.

Tablo. 2'de oluşturulan veriler, yıllar arasında anlamlı bir değişim olup olmadığını ortaya koymak üzere oluşturulmuştur. Söz konusu Tabloya göre yıllar arası değişim açısından birbirine yakın istatistik bir görünüm

izlenmekte, geçici koruma altındaki göçmenlerin okullaşma oranlarının %65 civarında olduğu anlaşılmaktadır. Fakat verilerin alt ayrıntılarına inildiğinde, düzensizlik arz eden daha farklı ve dikkat çekici bir tablo ortaya çıkmaktadır. Nitekim 2022 yılı verilerine göre okul çağında 1 milyon 365 bin 884 göçmen çocuk bulunmaktadır. Buna karşın eğitim gören öğrenci sayısı ise 995 bin 731'dir, okul çağındaki 10 öğrenciden 3'ü hiç okula gitmemektedir. Ortaokulda olması gereken yabancı öğrenci sayısı toplam 412 bin 921'dir. Bu çocukların 335 bin 198'i okullara kayıtlı olup, okullaşma oranı %81,18'dir. En iyi okullaşma düzeyinin ortaokul çağında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. En olumsuz tablo ise lise düzeyinde ortaya çıkmaktadır. Lise çağındaki her iki çocuktan biri okullara kayıtlı değildir ve okullaşma oranı %50,11'dir.

Örneğin çalışmanın araştırma grubunu oluşturan katılımcılar, Osmaniye Cevdetiye geçici barınma merkezinde bulunan lisede eğitim görmektedirler. Merkezde ilk ve ortaöğretim düzeyinde eğitim zorunlu, lise düzeyinde eğitim ise isteğe bağlıdır. Okula kayıtlı öğrenci sayısı toplam 3.853'tür (ilk, orta ve lise). Okullaşma oranı anaokulunda %100, ilkokulda %100, ortaokulda %98, lisede ise Tablo.2 ile uyumlu Türkiye ortalamasına yakın bir oran ortaya çıkmakta olup, %60'tır (TİHEK, 2019). Dolayısıyla bu noktada dikkat edilmesi gereken olgu, eğitimde kayıp nesil olarak nitelenebilecek bir kitlenin ortaya çıkıyor olmasıdır. Özellikle lise düzeyinde ortaya çıkan anlamlı gerilemeyi birçok sosyal ve kültürel olguyla ilişkilendirmek mümkün görünmekle birlikte, ekonomik gerekçelerle kayıt dışı çalışma yaşamına yönelmiş olunabileceği, daha güçlü bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir. Bu durumun zaman içerisinde gerek sosyal yaşam gerekse de işgücü piyasaları açısından ciddi bir risk faktörüne dönüşebileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çalışmada, fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir. Nitel yöntemde, temel veri toplama teknikleri arasında katılımcı gözlem, doğal gözlem, belge incelemesi ve derinlemesine görüşme gibi türler bulunmaktadır. Derinlemesine görüşme türleri arasında yer alan fenomenolojik görüşme de katılımcının, dış gerçekliğe nasıl bir anlam yükledikleri anlaşılmasına çalışılmaktadır (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020). Araştırılacak olguya dair deneyime sahip katılımcılar ise araştırmacı tarafından belirlenmektedir (Çekmez, Yıldız ve Bütüner, 2013). Bununla birlikte fenomenolojik yaklaşımdaki örneklem seçiminde, olaya ilişkin derinlemesine analiz hedeflendiğinden dolayı küçük örneklem grubu tercih edilmektedir (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020). Örneklemde yer alan kişilerle görüşmede, ayrıntılarına "veri toplama araçları" başlığı altında verilen yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden faydalanılmıştır.

Problemin Tanımı

Zorunlu göçün ortaya çıkardığı yeni bir ülkede yeni bir yaşam anlayışı, aşılması gereken yeni sorunları da ortaya çıkartmaktadır. Toplumsal entegrasyon bu sorunların önemli tarafını oluşturmakta olup, süreç içerisinde toplumu yakından ilgilendiren önemli bir fenomene dönüşmektedir. Bu minvalde çalışmanın problem cümlesi, "farklı sosyoekonomik geçmişe ve kültürel değerlere sahip mülteci göçmenlerin sosyal uyum sürecinde Türkiye'deki eğitim sistemi nasıl bir etki yaratmaktadır?" şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Eğitim, ilgili uluslararası sözleşmelerle birlikte 1982 Anayasanın 42. Maddesinde güvence altına alınmış bir haktır. Fakat bu hakkın sadece Anayasa ile güvence altına alınmış olması tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Nitekim göç çalışmalarında bu durum vurgulanmakta ve eğitim hakkından yararlanılırken daha geniş bir perspektiften yaklaşılması gerektiği belirtilmektedir. Örneğin mülteci çocukların eğitiminin, sadece eğitime uyum veya bu haktan yararlanmayla sınırlandırılmasının yanlış sonuçlar ortaya çıkarabileceği, dolayısıyla bu sorunun eğitim sisteminin makro düzeyde dikkate alınmasıyla aşılabileceği ifade edilmektedir (Karadoğan, 2018). Sınırlı alanda hareket ederek mülteci çocukların eğitim konusuna yaklaşılması durumunda, söz konusu kitlenin sağlıklı bir eğitim sürecinden geçmeleri ve yeni bir kültüre uyum sağlamaları önünde engel oluşturabileceği ifade edilmektedir (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016). Zira küresel ve ulusal ölçekte ortaya çıkan gelişmeler, göçmen çocukların eğitimdeki konumlarının tekrar tartışılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda özel bir ilgiyi gerektiren mülteci çocukların sosyal hayata entegrasyonu noktasında önemli bir işleve sahip eğitim olgusu, ülkelerin geleceği açısından oldukça önem taşımaktadır. Nihayetinde zorunlu göç sonucunda ortaya çıkan yeni bir yaşam, aşılması gereken yeni sorunları da ortaya çıkartmakta; sosyoekonomik, kültürel ve psikolojik kırılmalıklar, bu kitlenin topluma aktif olarak katılmalarının önünde engel oluşturabilmektedir. Eğitim ise bu

kırılganlığın aşılmasında önemli bir araç olarak görülmektedir. Nitekim eğitim yoluyla birey yeni beceriler edinerek, kendi kendine yeterlilik düzeyi artabilmekte dolayısıyla kırılganlıklarla nasıl baş edilebileceği de öğrenilebilmektedir. Eğitimin bir diğer olumlu katkısı bireyi topluluğun bir parçası haline getirirken, sosyal uyumu da teşvik etmesidir. Fakat yabancılaşılan bir kültürde ve sistemde eğitime ulaşmak beklenen kadar kolay gerçekleşmeyebilmektedir. Bu bakış açısı doğrultusunda yürütülen çalışmanın temel amacı, mülteci öğrencilerin gözünden eğitim sistemini tartışmak ve eğitimin gerçek zamanlı sosyokültürel etkilerini konunun asli paydaşları üzerinden aktarmaktır. Bu maksatla çalışmada, eğitim materyallerine erişim, sosyokültürel etkinliklere katılım, rehberlik hizmetleri gibi farklı boyutların bireyin yararına bir etki yaratıp yaratmadığı araştırılmakta, aşağıda yer alan araştırma sorularına cevap aranmaya çalışılmaktadır:

- Mülteci çocukların eğitim materyallerine erişimi hangi düzeydedir ve bu durum akademik başarılarını nasıl etkilemektedir?
- Mülteci çocukların sosyokültürel etkinliklere katılımı ne kadar yaygındır ve bu durum entegrasyon sürecini nasıl etkilemektedir?
- Mülteci çocuklara sunulan rehberlik hizmetleri yeterli midir ve bu hizmetlerin eksiklikleri nelerdir?
- Farklı yaş gruplarındaki mülteci çocukların eğitimdeki deneyimleri ve ihtiyaçları nelerdir?
- Mülteci çocukların eğitimdeki başarılarını ve entegrasyonlarını artırmak için hangi politikalar ve uygulamalar geliştirilebilir?

Veri Toplama Araçları

Nitel araştırma yönteminin tercih edildiği araştırmanın verileri, örneği EK-1'de sunulan sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden elde edilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde ise tümevarım yönteminden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine dayalı araştırma çerçevesinde ve konuyla ilgili belirli sorular hazırlanmıştır. Bu sayede araştırmaya esneklik sağlanmaya çalışılmıştır (Baltacı, 2017). Bununla birlikte nitel araştırmalarda elde edilen tanımlayıcı ve ayrıntılı verilerden hareket edilerek, incelenen probleme dair ana temaların ortaya konulması, toplanan verilerin anlamlı bir bütünlüğe kavuşturulması yani söz konusu verilerden yola çıkılarak kuram oluşturulma çabası bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle nitel araştırmalarda tümevarıma yönelik bir yaklaşım söz konusu olmaktadır. Bu sayede kavramlar arasındaki ilişkinin anlaşılmasına imkân tanınmaktadır (Karataş, 2015). Bu bağlamda toplanan verileri açıklamada verilerin kodlanması (1), temaların oluşturulması (2), kod ve temaların düzenlenmesi (3), bulguların tanımlanması ve yorumlanması (4) olmak üzere dört aşamalı içerik analizinden yararlanılmıştır (Akbulut, 2013).

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemleri arasında yer alan ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Bu yöntemin temeli, araştırma probleminin niteliklerine uygun ve önem ölçütlerini karşılayan tüm durumları karşılayacak şekilde yapılandırılması esasına dayanmaktadır. Ölçüt, araştırmacı tarafından yeniden oluşturulmakta veya hazır ölçütler listesi dikkate alınabilmektedir (Koç Başaran, 2017). Araştırmadaki uygulamanın yapılacağı yerin seçimindeki temel ölçüt, katılımcıların geçici barınma merkezinde yaşamını sürdürüyor olmasıdır. Katılımcıların seçimine dair temel ölçüt ise temel eğitim kademelerinde (lise) formel eğitime devam ediliyor durumda bulunulmasıdır. Bu doğrultuda, nitel araştırmalarda genel kabul gören en az katılımcı sayısı olan yedi öğrenciye ulaşılması hedeflenmiş, araştırma, Osmaniye ilinde ikamet etmekte olan ve lise düzeyinde eğitim gören 12 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılardan yedisi erkek, beşi kadın olup, yaklaşık 11 yıldır Türkiye'de ikamet etmektedirler. Katılımcıların tamamı lise düzeyinde eğitimine devam etmektedir ve savaşı nedeniyle göç etmiştir. 11 kişi ailesiyle birlikte (anne ve baba) yaşamaktadır. Bir kişinin babası savaşta hayatını kaybetmiştir (Tablo.3).

Tablo 3: Katılımcı Bilgileri

Katılımcı No	Yaş	Sınıf	Cinsiyet	Türkiye'deki İkamet Süresi	Göç Nedeni	Aileyle Birlikte Yaşama Durumu
MG1	15	10	K	12 yıl	Savaş	Evet
MG2	18	11	E	9 yıl	Savaş	Evet
MG3	18	12	K	12 yıl	Savaş	Evet
MG4	17	11	E	10 yıl	Savaş	Evet
MG5	18	12	K	12 yıl	Savaş	Baba, savaşta hayatını kaybetmiş
MG6	18	12	E	11 yıl	Savaş	Evet
MG7	18	12	K	11 yıl	Savaş	Evet
MG8	17	11	E	10 yıl	Savaş	Evet
MG9	17	12	K	11 yıl	Savaş	Evet
MG10	17	11	E	11 yıl	Savaş	Evet
MG11	18	12	E	12 yıl	Savaş	Evet
MG12	15	10	E	8 yıl	Savaş	Evet

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma öncesinde katılımcılara çalışmanın içeriğine dair ön bilgilendirme yapılmıştır. Bu aşamada, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul edenler çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırma, Osmaniye ilinde yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Ses kaydı alınması konusunda onay alınmış, onay alınmayanlar yazılı olarak not edilmiştir.

Araştırmada, farklı durumların analizine imkân tanıyan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır (EK-1). Araştırma soruları, literatür taramasının ardından araştırma sorusu dikkate alınarak geliştirilmiştir. Görüşme formunda mülteci öğrencilere yönelik "eğitim sisteminin etkinlik düzeyi, ders materyallerine ulaşım stratejileri, rehberlik hizmetleri, eğitim sürecinin bireysel yansımaları" konularını çağrıştırabilecek sorulara yer verilmiştir. Görüşme formundaki sorular, duygusal çöküntü yaratmaması adına yüzeysel şekilde sorulmuştur.

Gönüllülük esasının benimsendiği araştırmada, katılımcıların yanıtlamak istemedikleri durumlar çalışmaya dahil edilmemiştir. Katılımcıların kişisel verileri korunduğundan dolayı, herhangi bir katılımcıyı çağrıştıran, işaret eden veya fikir veren bilgi verilmemesi amacıyla katılımcılar MG1, MG2, MG3, ... şeklinde kodlanmıştır. Araştırmada doğrudan aktarım gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılarla görüşmelerin Osmaniye Cevdetiye geçici barınma merkezinde gerçekleştirilmesi planlanmış fakat yasal prosedürlerdeki zorluklardan dolayı, Osmaniye kent merkezindeki sosyal mekanlarda gerçekleştirilmiştir. Bu noktada katılımcılarla irtibat, kendisi de geçici barınma merkezinde yaşayan ve makalenin yazarlarından Halid Hüseyin tarafından kurulmuştur.

BULGULAR

Mülteci Çocukların Eğitim Materyallerine Erişim Düzeyleri

Mülteci çocukların eğitim materyallerine erişim koşulları, buldukları ülkeye, yaşadıkları kampa veya yerleşim yerine göre değişebilmektedir. Çalışma kapsamında görüşülen katılımcılarda olduğu gibi bazı mülteci çocuklar, devlet okullarında veya mülteci kampları için özel olarak kurulan okullarda eğitime erişebilmekte ve bu okullarda eğitim materyalleri mevcut olabilmektedir. Bu durum, araştırmaya katılan öğrenciler tarafından "ders kitaplarını devlet karşılıyor o nedenle bu konuda sıkıntı çekmiyoruz (MG1)" veya "Kitaplar okuldan karşılanıyor (MG3)" şeklindeki sözlerle de doğrulanabilmektedir. Fakat çalışma kapsamında ulaşılan kitle, lise düzeyinde eğitim görmekte olup, üniversiteye hazırlık kapsamında ek kaynaklara ihtiyaç duyduklarını belirtmektedirler. "Ders kitapları devlet tarafından karşılanıyor ancak test kitaplarını almakta zorlanıyorum (MG6)". Halihazırda zaten ekonomik olarak kamp şartlarında zor koşullarda yaşamak durumunda kalan bu kitle, ekonomik koşulların yarattığı etkiyi eğitime destek olabilecek materyallere erişimde yaşamaktadırlar. "Maddi durumumdan ötürü benim en önemli sorunum test kitapları. Sınavlarıma hazırlanamıyorum bu yüzden (MG9)". Bir başka katılımcı ekonomik koşulların etkisini benzer cümlelerle öne çıkartmaktadır. "... materyale göre değişiyor, bazı materyallere erişim zor oluyor çünkü ya pahalı ya da yakında bulunmuyor (MG11)". Konunun bir başka yönünü, çoğunlukla eğitimde tamamlayıcı materyal unsuru olarak kullanılan kırtasiye malzemeleri oluşturmaktadır. Bu noktada bazı öğrenciler sorununu kendi imkanlarıyla çözdüğü, "Ders kitaplarına erişebiliyoruz ama kırtasiyelerimizi kendi maddi imkanlarımızla alıyoruz (MG7)", bir kısmının ise öğretmenlerinin yardımcıla

sorunlarını çözdükleri anlaşılmaktadır. “Okulumuz eğitim açısından her türlü imkanları sağlamaktadır. Ders kitaplarımızı Bakanlığın okullara gönderdiği kitaplardan sağlıyoruz. Kırtasiye malzemelerine öğretmenlerin yardımıyla ulaşıyoruz. (MG10)”. Eğitim materyallerine erişimde yaşanan problemler, mülteci çocukların akademik başarılarını farklı boyutlarda ve olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Örneğin öğrenme fırsatlarını sınırlandırabilecek kapasitede bir olguya dönüşme potansiyeli taşıyabilmektedir. Nitekim eğitim materyalleri, öğrencilerin yeni bilgileri öğrenmesine ve becerilerini geliştirmesine yardımcı olabilmektedir. Bu tür materyallere erişim eksikliği, öğrencilerin öğrenme potansiyellerini tam olarak gerçekleştirememelerine neden olabilmektedir. Bununla birlikte söz konusu olgu, motivasyon üzerinde de olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmekte; devamında ise dezavantajlı gruplar açısından eğitimde eşitsizliğin arttığı bir ortam yaratılabilmektedir.

Tablo 4: Eğitim Materyallerine Erişim (Ana ve Alt Temalar).

Ana tema	Alt Tema
Mülteci Çocukların Eğitim Materyallerine Erişim Düzeyi	-Ders materyali -Kamu kaynağı -Test materyali -Kırtasiye -Sosyal yardım

Mülteci Çocukların Sosyokültürel Etkinliklere Katılımları

Mülteciler, savaş, iç savaş, afet gibi olaylar nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalan ve yeni bir ülkede güvenlik arayan kişilerdir. Bu zorlu göç deneyimi, mültecilerin ruhsal ve sosyal refahı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabilmektedir. Sosyokültürel etkinliklere katılım, mültecilerin yeni bir topluma uyum sağlamalarına, sosyalleşmelerine ve kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olarak göç sürecinin birey üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin hafifletilmesinde önemli bir rol oynayabilmektedir. Sosyokültürel etkinlikler sosyalleşme, kültürel anlayışı geliştirme, toplumsal ağ oluşturma gibi faydalar da sağlayabilmektedir. Araştırmaya dahil olan katılımcılar bu yönde çeşitli kanıtlar sunmaktadır. Örneğin bir katılımcının, “Sosyal etkinliklere elimden geldiğince katılıyorum, yeni insanlarla tanışma fırsatı ve yeni arkadaşlıklar kurmam açısından güzel oluyor (MG6)” şeklindeki sözleri, söz konusu etkinliklerin topluma uyum sağlamalarına yardımcı olabileceğini göstermektedir.

Sosyokültürel etkinliklere katılım, mültecilerin yeni bir ülkenin kültürü ve gelenekleri hakkında bilgi edinmelerine ve yerel halkın bakış açılarını anlamalarına yardımcı olabilecek nitelikte fırsatlar da sunabilmektedir. “Okulumuzda veya şehirde yapılan etkinliklere elimden geldiğince katılmaya çalışıyorum, farklı yemekler yedim, farklı kıyafet giymiş insanlar gördüm (MG2)”. Ayrıca bu tür etkinlikler, günlük hayatın yarattığı stres ve kaygıdan uzaklaşabilmek ve eğlenebilmek için alternatif bir ortam yaratabilmektedir. “Okulda yapılan bir etkinlikte halay çektik, değişik oyunlar oynadık, gerçekten çok eğlenceli bir gündü (MG8)”. Bununla birlikte sosyokültürel etkinliklerde yerel halkla etkileşime girmek, mültecilerin dil becerilerini geliştirmelerine de yardımcı olabilmektedir. “İlk geldiğim zamanlardan beri sosyal etkinliklere katılmaya çalışıyorum, eğlenceli zaman geçiyor, hem de farklı insanlarla konuşarak Türkçemi geliştirmiş oluyorum (MG1)”.

Tablo 5: Mülteci Çocukların Sosyokültürel Etkinliklere Katılım Düzeyleri (Ana ve Alt Temalar).

Ana tema	Alt Tema
Mülteci Çocukların Sosyokültürel Etkinliklere Katılım Düzeyleri	-İletişim -Kültürel aktarım -Dil becerisi -Sosyalizasyon

Mülteci Çocuklara Sunulan Rehberlik Hizmetlerinin Yeterlilik Düzeyi

Mülteci çocuklar, çeşitli nedenlerle zorla yerlerinden edilmiş ailelerin üyeleridir. Bu çocuklar, genellikle travmatik deneyimler yaşamakta, eğitimleri kesintiye uğramakta ve yeni bir kültüre uyum sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Üstelik tüm bu koşulların üzerine göç edilen ülkede yaşanılması muhtemel dışlanma, akran zorbalığı, ön yargı gibi konuların varlığı eklendiğinde; göç süreci, göçmen açısından daha karmaşık hale getirebilmektedir. Bu zorlu süreçte rehberlik hizmetleri ise mülteci çocukların fiziksel, duygusal ve akademik ihtiyaçlarını karşılamada kritik bir işleve sahiptir. “Okulumuzdaki rehberlik faaliyeti yeterli, hocaların hoş görülmesi yardım severlikleri beni daha iyi bir yerlere gelebileceğime inandırıyor (MG8)”. Nitekim rehberlik hizmetleri, çocukların kendilerini güvende hissetmelerini ve yeni çevrelerine uyum sağlamalarını kolaylaştırıcı bir etki yaratabilmektedir.

“Okulumuzdaki öğretmenler bence iyi, öğrencilere maddi ve manevi destek olunursa her şeyin daha iyi ve güzel olacağına inanıyorum (MG4)”.

Yaşanılan sorunlar katılımcılar özelinde dikkate alındığında, özellikle ön yargı olgusundan sıklıkla bahsedilmektedir. Mültecilere yönelik ön yargı, dünya genelinde birçok toplumda yaygın şekilde karşılaşılan ve çeşitli nedenlerden kaynaklanan olumsuz tutumları ifade etmektedir. Ön yargı, mültecilerin entegrasyonunu zorlaştırırken; onların sosyal, ekonomik ve psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Mültecilere yönelik ön yargıda yanlış bilgilendirme, ekonomik kaygılar, politik söylemler gibi faktörler etkili olabilmekte; ekonomik yük olduklarına yönelik inanç veya güvenlik tehdidi olarak görülmeleri ön yargının en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. “Bazen önyargılı insanlarla karşılaşıyoruz, bizlerin buraya keyfi olarak geldiğimizi ve çok güzel rahat yaşadığımızı düşünüyorlar, sanki hayatımızdan memnunmuşuz gibi davranabiliyorlar (MG12)”. Zira mülteciler hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması veya yanlış bilgilendirme, önyargıların ve yanlış anlamaları yönlendirebilmektedir. “... yaşadığım en büyük zorluk insanların önyargısıydı. Senin ya da ülken hakkında hiçbir bilgisi olmamasına rağmen kafasında kurduğu bazı varsayımlardan yola çıkarak hakkımda olumsuz yorum yapıyordu (MG11)”.

Yeni bir ülkede kurulan yeni bir yaşamda dil konusu ve akran ilişkileri, mülteci çocukların eğitimini ve sosyal uyumlarını derinden etkileyebilmektedir. “Karşılaştığım en büyük sorunlardan birisi, yabancı olduğumuz için çoğu kez akranlarımızın zorbalığına ve iğneleyici sözlerine maruz kalmaktı. Aslında herkes öyle değil iyisi de var kötüsü de. Bir de okul hayatımın ilk zamanları çok zor geçti, yabancı olduğum için dersleri anlamada zorluk çektim ve okulda kendi dilimi konuştuğumda bazı öğrenciler bunu çok garip karşılıyordu (MG7)”.

Tablo 6: Mülteci Çocuklara Sunulan Rehberlik Hizmetlerinin Yeterlilik Düzeyi (Ana ve Alt Temalar).

Ana tema	Alt Tema
Mülteci Çocuklara Sunulan Rehberlik Hizmetlerinin Yeterlilik Düzeyi	-Rehberlik -Hoşgörü -Uyum -Önyargı -Akran zorbalığı

Mülteci Çocukların Eğitim Sürecindeki Deneyimleri ve İhtiyaçları

Farklı yaş gruplarındaki mülteci çocukların göç deneyimleri yaş, cinsiyet veya kültürel özelliklere bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Eğitim olgusu, göçün olumsuz etkilerinin azaltılmasında iyileştirici bir fark yaratabilmektedir. Fakat mülteci çocuklar eğitim sürecinde genel olarak eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar, dil engeli, eğitim materyallerine yeterli seviyede erişim sağlayamama, fiziki mekândan kaynaklanan problemler veya sosyal ve duygusal özelliklerden kaynaklanan nedenlerle çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Örneğin eğitim sistemi açısından, “... birazcık tek yönlü eğitim sistemi olduğunu düşünüyorum, herkes buna ayak uyduramayabiliyor, bence biraz daha güncellenmesi gerekiyor, çünkü her öğrenci aynı değil, her biri farklı (MG7)”.

Eğitim sürecini etkileyen bir başka sorun olan dil engeli, eğitim içeriğinin anlaşılmasına ve akademik başarıya olumsuz yansıtılabilmektedir. “Eğitim yeterli olabilir fakat şu anda Türkçem iyi olmasına rağmen, bazen benden veya hocadan kaynaklanan nedenlerle çok sık olmasa da dersi anlamada sıkıntı yaşayabiliyorum. Bu durum da derslerdeki verimimi olumsuz etkileyebiliyor (MG12)”.

Eğitim sürecini ve kalitesini etkileyen bir başka konu alt yapı-fiziki mekân ilişkisiyle ilgili olup, öğrenme verimliliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Yetersiz veya uygun olmayan altyapı ve fiziki mekân, öğrenme ortamını olumsuz etkileyerek eğitim kalitesini düşürebilecek potansiyele sahiptir. Nitekim “Okulumuz mülteci kampında olduğu için kütüphanemiz çok küçük olduğundan dolayı istediğimiz bilgilere ulaşmakta zorluk çekiyoruz. Bu yüzden büyük bir kütüphanemizin olması bizim Türkiye’deki eğitim sistemine daha iyi uyum sağlamamıza yardımcı olacak (MG5)” şeklindeki ifadelerle alt yapının öğrenme sürecindeki rolüne atıf yapılmaktadır. Aynı şekilde fiziki mekân boyutuyla özel bir durum, eğitim kurumunun konumu noktasında ortaya çıkmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen öğrencilerin tamamı kamp yerleşkesinde bulunan okulda eğitim görmektedirler. Böyle bir yaklaşım eğitime ulaşma açısından bir fırsat olarak görülse de çapraz bir etkiye de neden olabilmektedir. “En büyük sorun okulun kampın içinde olmasıydı eğer kapın dışında bir yerde olsaydı en azından

kendimizi daha özgür ve birazcık da olsa kampın verdiği o havadan uzaklaşmış olurduk ve derslere daha iyi odaklanırdık (MG12)”.
Tablo 7: Mülteci Çocukların Eğitim Sürecindeki Deneyimleri ve İhtiyaçları (Ana ve Alt Temalar).

Ana tema	Alt Tema
Mülteci Çocukların Eğitim Sürecindeki Deneyimleri ve İhtiyaçları	-Fiziki mekân konumu -Eğitim sistemi -Dil becerisi -Kütüphane

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, Türkiye'de ikamet eden ve lise düzeyinde eğitim gören mülteci çocukların eğitim materyallerine erişim imkanları, sosyokültürel etkinliklere katılım düzeyleri, karşı karşıya kaldıkları zorluklar ve rehberlik hizmetlerine erişimleri incelenmiştir.

Araştırma sonuçları, mülteci çocukların eğitim materyallerine erişim imkanlarının bazı durumlarda sınırlı olduğunu göstermiştir. Devlet okullarında veya mülteci kampları için özel olarak kurulan okullarda eğitim gören bazı katılımcılar, ders kitaplarına ve diğer temel materyallere erişimde sorun yaşamamaktadır. Fakat özellikle üniversiteye hazırlık kapsamında ek kaynaklara ihtiyaç duyan öğrenciler, maddi imkanların yetersizliği nedeniyle bu kaynaklara erişimde zorlanmaktadır. Bu durum, mülteci çocukların akademik başarılarını olumsuz etkileyebilmektedir.

Eğitim kurumlarında, “kültürel farklılıklara duyarlı olma kendiliğinden ortaya çıkması beklenen bir özellik olarak değil eğitim yoluyla kazandırılması gereken bir özellik olarak görülmesi gerektiği” belirtilmektedir (Arıcıoğlu ve Avcı, 2021: 768). Araştırma sonuçları, mülteci çocukların sosyokültürel etkinliklere katılımlarının, yeni bir topluma uyum sağlamalarına ve sosyalleşmelerine yardımcı olduğunu göstermiştir. Katılımcılar, bu tür etkinliklerin dil becerilerini geliştirmelerine, farklı kültürleri tanımalarına ve yerel halkla etkileşime girmelerine de katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Şirin ve Rogers-Şirin (2015) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, Suriyeli çocukların yaklaşık olarak %45'inin dünya genelindeki yaşlılarına oranla çok daha fazla travma sonrası stres bozukluğu yaşadıkları tespit edilmiştir. Şeker ve Aslan (2013) ile Yenen ve Ulucan (2020) tarafından yapılan çalışmalarda da mülteci çocukların ciddi seviyelerde ruhsal sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir. Bu durum, rehberlik hizmetlerinin önemini vurgulamaktadır. Araştırma sonuçları, mülteci çocukların rehberlik hizmetlerine erişimde bazı problemler yaşadığını ve okullarda bulunan rehberlik hizmetlerinin, mülteci çocukların karşılaştığı zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olabilecek desteği yeterli düzeyde sunmadığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında, mülteci çocukların eğitim sürecinde ve günlük yaşamlarında önyargı, dil engeli, maddi yetersizlikler, altyapı eksikliği gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kaldıkları belirlenmiştir. Önyargı açısından, mülteciler, yerel halk tarafından önyargı ve ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Bu durum, mülteci çocukların kendilerini değersiz hissetmelerine ve sosyal uyumlarını zorlaştırmasına neden olabilmektedir. Dil engeli, mülteci çocukların eğitim içeriğini anlamalarını ve akademik başarılarını olumsuz etkileyebilmektedir. Veya mülteci ailelerin maddi yetersizlikleri, çocuklarının eğitim materyallerine, kırtasiye malzemelerine ve diğer gerekli kaynaklara erişimini zorlaştırabilmektedir. Bu duruma paralel olarak, özellikle mülteci kamplarında bulunan okullarda altyapı ve fiziki mekân eksiklikleri, öğrenme ortamını olumsuz etkileyebilmektedir. Daha önce gerçekleştirilen çalışma sonuçları benzer nitelikte bilgiler sunmaktadır (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016; Karadoğan, 2018; Doğan ve Avcıoğlu, 2022).

Araştırmalar, özel bir ilgiyi gerektiren mülteci çocuk ve gençlerin oldukça geniş perspektifte değerlendirilmesi gereken problemlerle karşılaştıklarını veya karşılaşma ihtimallerinin güçlü olduğunu göstermektedir (Karaman ve Bulut, 2018; Demir ve Okşar, 2018; Örgen, 2017). Bu araştırma, Türkiye'de ikamet eden mülteci çocukların eğitim ve sosyal uyum sürecinde karşı karşıya kaldıkları zorlukları ve ihtiyaçları ortaya koymak üzere tasarlanmıştır. Mülteci çocukların eğitimde başarılarını ve entegrasyonlarını artırmak için, eğitim materyallerine erişim imkanlarının genişletilmesi, sosyokültürel etkinliklere katılımlarının teşvik edilmesi, önyargı ve ayrımcılığın önlenmesi, dil eğitimine yatırım yapılması, maddi olanakların iyileştirilmesi, altyapının geliştirilmesi ve rehberlik

hizmetlerinin güçlendirilmesi gibi çeşitli politikalar ve uygulamalar üretilmesinin faydalı olabileceği değerlendirilmektedir.

ÖNERİLER

Çalışmadan elde edilen veriler paralelinde, şu hususlar sürecin iyileştirilmesi yönünde öneri olarak sunulabilir:

-Eğitim materyallerine erişim imkanlarının genişletilmesi için devlet ve sivil toplum kuruluşları tarafından iş birliği içinde çalışmalar yürütülebilir.

-Mülteci çocukların sosyokültürel etkinliklere katılımlarını teşvik etmek amacıyla çeşitli programlar ve projeler geliştirilebilir.

-Önyargı ve ayrımcılıkla mücadele etmek için farkındalık çalışmaları yapılabilir ve eğitim programlarındaki insan hakları ve hoşgörü eğitimlerinin çerçevesi genişletilebilir.

-Mülteci çocuklara yönelik dil eğitimi programları genişletilebilir ve dil kurslarına erişim imkanları genişletilebilir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. (Zorunlu beyan)

Etik Kurul İzni

Kurul adı= Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
Karar tarihi= 27.11.2023
Belge sayı numarası= 295952

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı / Contribution rate statement of researchers: Birinci yazar /First author %50, İkinci yazar/Second author % 50.

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

KAYNAKÇA

- Akbulut, Y. (2013). Verilerin analizi. A. A. Kurt (Ed.), Bilimsel araştırma yöntemleri içinde (s. 139-164), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2750.
- Arıcioğlu, D. D. A. ve Avcı, R. (2021). Suriyeli göçmen öğrencilerde farklılıkların kabulü ve öğrencilerin saldırganlık davranışlarına yönelik önleyici rehberlik hizmetleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1), 765-784.
- Anadolu Ajansı. (2017). Türkiye'deki sığınmacı sayısı 61 ülkenin nüfusundan fazla. 22.12.2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyedeki-siginmaci-sayisi-61-ulkenin-nufusundan-fazla/751580> adresinden alınmıştır.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Balun, B. (2020). *Yabancı Göçmenlerin Çalışma Koşulları ve Sendikal Deneyimleri Ekseninde Sendikaların Göçmenlere Bakışı: Karabük Örneği*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- BBC. (2020). Türkiye'de kaç Suriyeli var, en çok Suriyeli nüfusu hangi şehirde yaşıyor? 11.12.2020 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49150143> adresinden alınmıştır.
- Çekmez, E., Yıldız, C. ve Bütüner, S. Ö. (2012). Phenomenographic research method. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*, 6(2), 77-102.
- Euronews. (2019). İçişleri Bakanı Soylu: Türkiye'de 405 binden fazla Suriyeli çocuk doğdu. 03.10.2021 tarihinde <https://tr.euronews.com/2019/02/20/icisleri-bakani-soylu-turkiye-de-405-binden-fazla-suriyeli-cocuk-dogdu> adresinden alınmıştır.
- Demir, R. ve Okşar, Y. (2018). Suriyeli öğrencilerin din eğitiminde karşılaşılan sorunlar. Kilis il örneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(1), 285-312.

- Doğan, A. ve Avcioğlu, A. (2022). Kapsayıcı eğitimin yadsınamaz gerçeği: Göçmen çocukların eğitim sorunlarının incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 987-1015.
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). Geçici koruma. 21.10.2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alınmıştır.
- İçduygu, A. (1996). Transit Migrants and Turkey. *Bogazici Journal Review of Social, Economic and Administrative Studies*, 10 (1-2).
- İçduygu, A. (2000). The politics of international migratory regimes: Transit migration flows in Turkey. *International Social Science Journal*, 52 (165).
- Karadoğan, T. (2018). Çocuk göçmenler. 14.12.2019 tarihinde <http://insamer.com.tr> adresinden alınmıştır.
- Karaman, B. H. ve Bulut S. (2018). Göçmen Çocuk ve ergenlerin eğitim engelleri, psikolojik sorunları ve çözüm önerileri üzerine bir araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2).
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 480-495.
- Mannaert, C. (2003). Irregular migration and asylum in Turkey. Switzerland: Evaluation and Policy Analysis Unit United Nations High Commissioner for Refugee, New Issues in Refugee Research, Working Paper No. 89.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2014). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. 10.07.2019 tarih ve 30827 sayılı Resmî Gazete.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2019). Millî Eğitim Bakanlığı 2019–2023 Stratejik Planı. 07.10.2021 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_03/31150840_stratejik_plan_2019_2023.pdf adresinden alınmıştır.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2021). Yıllara göre ülkemizde bulunan geçici koruma altındaki Suriyeli nüfus. 06.10.2021 tarihinde https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/27110237_OCAK_2020internet_BulteniSunu.pdf adresinden alınmıştır.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2021). İzleme ve değerlendirme raporu-2020. Ankara: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2022). Tüm yabancı uyruklu öğrenci dağılımı. Ankara: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. 10.09.2023 tarihinde https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf adresinden alınmıştır.
- Örgen A. (2017). İnsan Hakları, Sosyal Hizmet ve Mültecilik Üzerine Bir Değerlendirme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 17(1).
- Reçber, B. (2019). Mülteci çocuklar ve sosyal hizmet. Sosyal Hizmet Kongresi 2018: Mültecilerle Sosyal Hizmet, İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31).
- Şirin, S. R. ve Rogers-Şirin, L. (2015). The educational and mental health needs of Syrian refugee children. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Şeker, B. D. ve Aslan, Z. (2015). Refugee children in the educational process: An social psychological assessment. *Journal of Theoretical Educational Science*, 8(1), 86-105.
- Şişman, Y. ve Balun, B. (2020). Transit göç ve Türkiye. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (2).
- T.B.M.M. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2018). Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu Göç ve Uyum Raporu. 26. Dönem 3. Yasama Yılı, 66-242.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-172.
- Turton, D. (2003). Refugees and Other Forced Migrants. Refugees Studies Center Working, 13.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). 18.10. 1982 tarih ve 17863 (Mükerrer) Sayılı Resmî Gazete.
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu. [TIHEK]. (2019). Osmaniye Cevdetiye Geçici Barınma Merkezi Ziyareti (Rapor No:2019/10). 16.11.2023 tarihinde <https://www.tihkek.gov.tr/public/images/kararlar/95320F.pdf> adresinden alınmıştır.

- TÜİK. (2024). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2023. 14.04.2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684> adresinden alınmıştır.
- Yenen, E. T. ve Ulucan, P. (2020). Uzman görüşleri doğrultusunda Türkiye’de yaşayan mülteci çocukların sorunlarına yönelik çözüm önerileri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(1), 292-305.

Ek-1

Görüşme Öncesi Bilgilendirme Metni

Sayın katılımcı, bu araştırma, mülteci öğrenciler aracılığıyla eğitimin sosyal uyum açısından gerçek zamanlı etkilerini tartışmak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Anketimizin yaklaşık 20 dakika sürmesini planlıyoruz. Görüşme sürecinde izin vererseniz ses kaydı almak istiyoruz, izin vermemeniz durumunda söylediklerinizi yazılı olarak not alacağız. Bu süreçte sorulara istediğiniz şekilde yanıt verebilir, istediğiniz soruya yanıt vermeyebilir, görüşmeyi istediğiniz yerde sonlandırabilirsiniz. Kişisel herhangi bir bilgi sizlere sorulmayacak ve araştırmamızda sizi işaret edecek herhangi bir bilgiye yer verilmeyecektir. Görüşmelerimiz sırasında fotoğraf çekilmeyecek, imza, adres, vb. herhangi bir bilgi kesinlikle talep edilmeyecektir. Görüşmeden elde edilecek bilgiler, sadece araştırmamızla sınırlı olarak kullanılacaktır. Katılımlarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Demografik Bilgiler

Yaşınız?

Sınıfınız?

Cinsiyetiniz?

Türkiye’deki Bulunma Süreniz?

Göç Nedeniniz Nedir?

Ailenizle birlikte mi yaşıyorsunuz? (Anneniz, babanız yanınızda mı?)

Araştırma Soruları

1. Türkiye’deki eğitim sistemi hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Okulunuzda eğitim materyaline nasıl ulaşıyorsunuz? Ders kitabına erişiminizi nasıl gerçekleştiriyorsunuz? Diğer kırtasiye malzemelerine nasıl ulaşıyorsunuz?
3. Okulunuzu sosyal etkinlikler bakımından nasıl değerlendirirsiniz? Gezi, konferans, sportif konulardaki faaliyetler sizce yeterli mi?
4. Okulunuzdaki rehberlik hizmetleri yeterli mi? Kısaca değerlendirebilir misiniz?
5. Okulunuzdaki eğitim kalitesini nasıl buluyorsunuz? Yeterliyse neden? Yetersiz ise neden? Açıklayınız...
6. Eğitim sürecinde karşılaştığınız en önemli sorun(lar) ne(ler)dir? En büyük zorluğu nerede yaşıyorsunuz?
7. Türkiye’de karşılaştığınız en büyük zorluk veya zorluklar nelerdir? Kısaca anlatabilir misiniz?
8. Eğitimin daha iyi yapılabilmesi için görüşleriniz nelerdir?